Общественные блага и теория групп / Олсон М.; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «Начала». – 2007. – 256 с. 11. Попов Е., Лесных В. Системный подход к проблеме импорта институтов в российскую экономику // Общество и экономика. – 2005. – № 10. – С. 92–100. 12. Пустовійт Р. Порівняльний аналіз неоінституціональної та неокласичної теорій // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 54–59. 13. Ходжсон Дж. Экономическая теория и институты: Манифест современной институциональной экономической теории. – М. – 2003. – 413 с.

СТОЛЯРОВА А. Р., *старший викладач кафедри обліку і аудиту*
Харківський економіко-правовий університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РОЗВИТКОМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РОЗБУДОВОЮ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Демократизація всіх сфер суспільного життя та побудова громадянського суспільства в Україні неможливі без проведення децентралізації та розмежування повноважень та функцій між місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування, адже наша країна все ще залишається однією з найбільш централізованих держав Європи, а інститут місцевого самоврядування знаходиться на шляху його становлення.

Становлення й розвиток місцевого самоврядування є необхідною умовою формування й функціонування громадянського суспільства, яке через відповідні інститути здійснює визначальний вплив на розвиток місцевого самоврядування. Ці процеси, як і багато інших у суспільстві, взаємозумовлені. У більшості наукових публікацій громадянське суспільство й держава розглядаються шляхом протиставлення, а їхній взаємозв'язок досліджено ще недостатньо. Аналогічні підходи через потужний вплив державницької концепції поширюються й на місцеве самоврядування.

Поглиблене вивчення місцевого самоврядування як одного з найважливіших елементів розвитку громадянського суспільства спостерігається переважно з боку соціологічних, економічних і політологічних наук.

© Столярова А. Р., 2013

Становлення в Україні громадянського суспільства та його інституцій набуває дедалі більшої актуальності в контексті орієнтації нашої держави на європейські цивілізаційні цінності [1].

Говорячи про громадянське суспільство, слід виходити з поняття людини і громадянина, тобто його прав і свобод, слід повернути людині політичну і економічну суб'єктивність, моральну, духовну і творчу автономію. Держава сьогодні повинна відмовитися від багатьох функцій патронажу або виконувати їх по-іншому. Тому дослідження економічних та інституційних засад громадянського суспільства в його взаємозв'язку із функціонуванням місцевого самоврядування нам видається актуальним і своєчасним.

Методологічні та практичні аспекти формування та функціонування місцевого самоврядування, організацій саморегулювання та інших інститутів громадянського суспільства, інтересів населення муніципальних утворень як соціально-територіальної спільності до недавнього часу залишалися в тіні.

Теоретико-методологічний аналіз громадянського суспільства, його інститутів і суспільного договору знаходив відображення в працях Аристотеля Л. Андерсона, Е. Арато, Ф.Гегеля, Т. Гоббса, Т. Веблена, І. Канта, Дж. Коена, Дж. Локка, В. Нордхауза, К. Маркса, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміта, Т. Янсона та ін. Питання місцевого самоврядування , муніципальних утворень у взаємозв'язку з самоврядуванням і саморегулюванням розкриті в працях Т. Веблена, Р. Гнейста, Л. Штейна, О. Фавор, О. Вільямса та ін.

Сучасний етап дослідження економічних відносин місцевих самоврядних утворень і їх економічних основ характеризується певними теоретичними та практичними напрацюваннями. Розгляд місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства започатковано в роботах О. В. Батанова, О. В. Петришина, В. В Речицького, В. М. Селіванова, Ю. М. Тодики, однак складність і багатогранність проблем вимагає продовження наукових пошуків у цій сфері.

Вивчення взаємозв'язку між подальшим розвитком місцевого самоврядування як підґрунтя розбудови громадянського суспільства є метою цієї статті. Використання системного, порівняльно-правового, формально-логічного, структурно-функціонального та інших методів наукових досліджень надає змогу сформулювати

висновки і пропозиції щодо місця й ролі місцевого самоврядування у процесі розвитку громадянського суспільства, що має як теоретичне, так і практичне значення і може бути враховано при визначенні статусу органів і посадових осіб місцевого самоврядування, правового регулювання форм самоорганізації населення й методів вирішення питань місцевого значення.

Дамо визначення вище означених понять. Так, згідно зі ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

Таким чином, Конституція України вказує на місцеве самоврядування як на одну з демократичних основ системи управління суспільством, важливу складову публічної влади – самостійну форму реалізації народовладдя, а територіальну громаду визначає основним началом місцевого самоврядування. При цьому соціально-філософський підхід розглядає місцеве самоврядування як своєрідний вид соціальної самоорганізації населення, а політико-правовий – як форму народовладдя, спосіб вирішення питань місцевого значення. Отже, місцеве самоврядування – це соціально-політичне явище, що передбачає: 1) самостійне вирішення населенням питань місцевого значення; 2) організаційне відокремлення у системі управління суспільством; 3) різноманітність організаційних форм здійснення місцевого самоврядування; 4) відповідність повноважень місцевого самоврядування матеріально-фінансовим ресурсам території.

Виходячи з положень Конституції, 21 травня 1997 р. був прийнятий Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який у ст. 2 конкретизував положення ст. 140 Конституції, вказавши на те, що місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [3].

Що таке громадянське суспільство? Це система інститутів

поза межами державних та комерційних установ, яка забезпечує самоорганізацію та розвиток населення. У цілому його можна охарактеризувати як сукупність громадянських і соціальних інституцій і організаційних заходів, що формують основу реально функціонуючого суспільства. Вони функціонально доповнюють виконавчі структури держави або утворюють їм противагу.

Громадянське суспільство не є побічним продуктом або штучним витвором політичних систем. Це закономірний історичний компонент розвитку людського суспільства, його якісна характеристика. Це сфера самовиявлення і реалізації потреб та інтересів вільних індивідів через систему відносин (економічних, соціальних, релігійних, національних, духовних, культурних тощо). Структурними елементами такої системи відносин є організації громадян (політичні партії, громадські об'єднання, асоціації) та різні об'єднання за певним критерієм (професійні, творчі, спортивні, конфесійні тощо), що охоплюють всі сфери громадського життя і є своєрідним регулятором свободи людини.

Громадянське суспільство, як кожна складна система, має основні атрибути, які роблять можливим його існування і функціонування. До них, зокрема належать:

– наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації. Фактичним наслідком такої наявності є формування сфери громадського (цивільного) життя і громадської думки;

– організоване громадське (публічне) життя вільних і рівних індивідів, чиї права захищені конституцією та законами;

– незалежні від держави, добровільні асоціації, автономність яких усвідомлена на індивідуальному і колективному рівні;

– орієнтація на громадські інтереси та публічну політичну діяльність. Звідси випливає властива для громадянського суспільства кооперація та солідарність між людьми, спілкування на засадах взаємної довіри і співробітництва.

Якщо атрибути можна назвати «статичною» характеристикою громадянського суспільства як соціальної системи, то роль «динамічної» характеристики слід віддати його функціям. Отже, громадянське суспільство має виконувати наступні функції:

– самоорганізація громадського механізму для виконання суспільних завдань;

– противага владним структурам, а також запобіжник можливим спробам узурпації влади;

– функція соціалізації, що зменшує відчуженість індивідів та орієнтує їх на «суспільно корисні справи»;

– сприятливе суспільне середовище для поширення громадянської політичної культури і через неї зміцнення демократичного ладу, надання процесу демократизації незворотного характеру.

Процеси розвитку місцевого самоврядування і громадянського суспільства взаємопов'язані. Місцеве самоврядування є найефективнішою легальною формою участі громадян у вирішенні питань місцевого значення. Вимогливість до себе й до органів публічної влади, уміння використовувати весь потенціал місцевого самоврядування сприятимуть формуванню в Україні основних складників каркасу громадянського суспільства. Ставлення до об'єктів комунальної власності, коштів місцевих бюджетів, як до своїх власних, раціональне використання цього ресурсу зможе деякою мірою змінити ситуацію в боротьбі з бідністю – основним ворогом громадянського суспільства. Малозабезпечені (бідні) громадяни не можуть бути потужною політичною силою [4].

Сила місцевого самоврядування полягає передовсім у тому, що воно ініціює рух України до демократії «знизу». Через нього громадяни приходять до розуміння того, що демократія – це особиста участь кожного у справах і турботах свого соціуму, а не набір формальних виборчих процедур. Не варто забувати також про те, що абстрактне демократичне право на свободу реалізується в тому числі й у конкретному праві на місцеве самоврядування. Почуття відповідальності за загальну справу, як правило, досить сильно змінює людей. Навіть найпасивніших із них воно поступово перетворює на соціально активних особистостей, справжніх господарів своєї долі. Коли кількість таких людей серед населення перевищує певну критичну позначку, тоді вже можна вести мову про наявність громадянського суспільства в країні [12, с. 52].

Виходячи з викладеного, можемо зробити такі висновки:

а) місцеве самоврядування – це специфічний (публічний) інститут громадянського суспільства;

б) місцеве самоврядування – це право громадян України, об'єднаних у територіальні громади, регламентувати значну частину справ громадянського суспільства й управляти нею, діючи в межах закону під свою відповідальність і в своїх інтересах;

в) місцеве самоврядування – це право й реальна спроможність органів, які сформовані територіальними громадами, підконтрольні й підзвітні їм, виражають їх спільні інтереси, організовані й функціонують на основі демократичних принципів і взаємодіють між собою, змінювати суспільні відносини і приводити їх у новий, попередньо визначений стан;

г) місцеве самоврядування – це засіб і правова форма реалізації народного суверенітету, який є джерелом влади громади (вони співвідносяться між собою як ціле й частина);

д) механізм реалізації місцевого самоврядування – це сукупність норм права, органів та інститутів, які з допомогою відповідних методів, прийомів і способів владного впливу забезпечують втілення владної волі територіальної громади в суспільні відносини на місцевому рівні;

е) сукупність правових норм, які регулюють організаційну структуру місцевого самоврядування, взаємовідносини різних її органів між собою у процесі здійснення владної діяльності, і використання ними відповідних методів, прийомів і способів владного впливу становлять конституційно-правовий інститут місцевого самоврядування.

Світовий досвід свідчить про те, що для досягнення сучасних стандартів соціального управління необхідно здійснити перехід від вертикальної структури бюрократичного адміністрування до горизонтальної системи управління, що базується на чіткому визначені функцій, взаємних прав та обов'язків держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, інших інститутів громадянського суспільства.

Список літератури: 1. Галина Калінічева. Європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства в Україні / Віче № 22, 2010 // http://www.viche.info/journal/2280 2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 24. – С. 379-429. 4. Розвиток місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства \\ http://www.bestreferat .ru/referat-157744.html